

Utrikesutskottets utlåtande 2023/24:UU3

Vitbok om exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden

Sammanfattning

I detta utlåtande behandlar utskottet kommissionens vitbok om exportkontroll med dubbla användningsområden. Utskottet föreslår att riksdagen lägger utlåtandet till handlingarna.

Efter samråd med gruppledarna beslutade talmannen den 13 mars 2024 att dokumentet skulle hänvisas till utrikesutskottet för granskning i enlighet med 9 kap. 20 § riksdagsordningen.

Utskottet konstaterar att det i nuläget finns en existerande ändamålsenlig och effektiv ordning av den s.k. PDA-förordningen. Utskottet konstaterar att den befintliga ansvarsfördelningen mellan medlemsstater och EU fungerar väl men välkomnar, liksom regeringen, förslaget om mer samarbete och samordning av exportkontrollen i EU. Vidare konstateras att nationellt handlingsutrymme är viktigt, inte minst av säkerhetspolitiska skäl. Utskottet delar regeringens bedömning att det inte är nödvändigt att tidigarelägga utvärderingen av PDA-förordningen eftersom den för närvarande är föremål för genomförande.

I utlåtandet finns en motivreservation (V, MP).

Granskade dokument

Vitbok om exportkontroll (COM(2024) 25).

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet.....	4
Ärendet och dess beredning.....	4
Vitbokens huvudsakliga innehåll.....	4
Vitbok om exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden.....	4
Utskottets granskning.....	6
Vitbok om exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden.....	6
Reservation.....	8
Vitbok om exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden – motiveringen (V, MP).....	8
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över granskade dokument.....	9

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Vitbok om exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden

Riksdagen lägger utlåtandet 2023/24:UU3 till handlingarna.

Reservation (V, MP) – motiveringen

Stockholm den 18 april 2024

På utrikesutskottets vägnar

Aron Emilsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Aron Emilsson (SD), Morgan Johansson (S), Magdalena Thuresson (M), Alexandra Völker (S), Linnéa Wickman (S), Joar Forssell (L), Ann-Sofie Alm (M), Håkan Svenneling (V), Magnus Berntsson (KD), Kerstin Lundgren (C), John E Weinerhall (M), Jacob Risberg (MP), Stefan Olsson (M), Yasmine Eriksson (SD), Johan Büser (S), Katarina Tolgfors (M) och Azra Muranovic (S).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Den 24 januari 2024 presenterade EU-kommissionen en vitbok om exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden (COM(2024) 25). Den svenska översättningen kom in till riksdagen den 7 februari 2024. Efter samråd med gruppledarna beslutade talmannen den 13 mars 2024 att dokumentet skulle hänvisas till utrikesutskottet för granskning i enlighet med 9 kap. 20 § riksdagsordningen. Regeringen har lämnat en faktapromemoria (2023/24:FPM39) den 27 februari 2024 till riksdagen. Kommissionen genomför ett offentligt samråd om vitboken och konsultationen avslutas i april 2024.

Den 14 mars 2024 fick utskottet information från departementsrådet Ann-Sofie Nilsson, Utrikesdepartementet, om vitbokens innehåll samt regeringens ståndpunkt.

Vitbokens huvudsakliga innehåll

Vitboken innehåller fyra förslag som, enligt kommissionen, syftar till att möjliggöra enhetliga och effektiva kontroller inom EU och stimulera en diskussion om PDA-förordningens¹ ändamålsenlighet och effektivitet i mötandet av EU:s nuvarande och framtida säkerhetsbehov.

Vitbok om exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden

I vitboken presenterar EU-kommissionen följande fyra förslag på kort och medellång sikt:

- Det första förslaget innebär att PDA-förordningens bilaga I utökas till att omfatta produkter som i dag blockeras, särskilt av Ryssland, från att genom konsensusbeslut förtecknas i de multilaterala exportkontrollregimerna. Kommissionen föreslår att bilaga I i första hand utökas genom en ändring av PDA-förordningen som då beslutas av Europaparlamentet och rådet genom det ordinarie lagstiftningsförfarandet. En utökad bilaga I skulle bli tillämplig i samtliga medlemsstater, och nationella kontrollistor skulle därmed inte behövas (enligt kommissionens

¹ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/821 av den 20 maj 2021 om upprättande av en unionsordning för kontroll av export, förmedling, transitering och överföring av samt tekniskt bistånd för produkter med dubbla användningsområden (omarbetning).

resonemang). I andra hand föreslås att kommissionen antar en delegerad akt och kompletterar bilaga I, vilket kommissionen dock endast kan överväga om medlemsstaterna inför varje beslut kan bekräfta enligt artikel 17 i PDA-förordningen att ändringen reflekterar medlemsstaternas internationella åtaganden att kontrollera de ifrågavarande produkterna.

- I ljuset av ett ökat geopolitiskt tryck menar kommissionen att EU behöver en ny plattform för diskussioner om exportkontroll på högre nivå. Därför föreslås att ett EU-forum upprättas för politisk samordning av exportkontroll. Enligt kommissionen är syftet att främja gemensamma EU-positioner med hänsyn till den inre marknaden samt att bereda och samordna positioner och åtgärder internationellt.
- Kommissionen föreslår att man inrättar en mekanism för samordning av medlemsstaternas nationella exportkontrollåtgärder. Medlemsstaterna skulle då ges möjlighet att anmäla till kommissionen och andra medlemsstater före antagandet av en nationell kontrollförteckning. Andra medlemsstater och kommissionen skulle då ges möjlighet att ge synpunkter på den nationella åtgärden, i kommissionens fall om åtgärden påverkar unionens intressen. Mekanismen syftar till att öka transparensen kring kommande nationella listor och föreslås vara frivillig. EU kommissionen avser att lägga fram en rekommendation före innevarande mandatperiods slut.
- Kommissionen föreslår att utvärderingen av PDA-förordningen (som i förordningen förutses till mellan 2026 och 2028) tidigareläggs till första kvartalet 2025. Som anledning uppges de omvärldsförändringar som skett sedan förordningen trädde i kraft 2021. Utvärderingen skulle understödjas av en allomfattande studie under 2024 samt av de riskbedömningar av kritiska teknikområden för EU:s ekonomiska säkerhet som är pågående. Kommissionen avser att göra utvärderingen i samråd med medlemsstaterna, liksom med intressenter i ett offentligt samråd.

Utskottets granskning

Vitbok om exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen lägger utlåtandet till handlingarna.
Jämför motivreservationen (V, MP).

Vitboken

EU har ett gemensamt regelverk för exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden, dvs. produkter som kan användas för både civila och militära ändamål. Det är en högteknologisk sektor som bidrar till EU:s innovations- och konkurrenskraft. Exportkontroll är ett viktigt instrument för att förhindra spridning av massförstörelsevapen. Stater är skyldiga att ha en effektiv exportkontroll för detta ändamål enligt FN:s säkerhetsrådsresolution 1540 av den 28 april 2004. I EU regleras exportkontrollen av produkter med dubbla användningsområden i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/821 av den 20 maj 2021 om upprättande av en unionsordning för kontroll av export, förmedling, transitering och överföring av samt tekniskt bistånd för produkter med dubbla användningsområden (omarbetning), även kallad PDA-förordningen.

Den 24 januari 2024 presenterade kommissionen en vitbok om exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden (PDA). Vitboken innehåller fyra förslag. På kort sikt föreslås en utökning av EU:s exportkontrollförteckning med produkter och tekniker som blockeras från beslut i de multilaterala exportkontrollregimerna. Vitboken förespråkar också att ett forum för politisk samordning inrättas samt aviserar att kommissionen kommer att lägga fram en rekommendation om en mekanism för bättre samordning av medlemsstaternas nationella exportkontrollåtgärder. I vitboken föreslås även att utvärderingen av PDA-förordningen ska tidigareläggas. Förslagen i vitboken syftar enligt kommissionen till att möjliggöra enhetliga och effektiva kontroller inom EU och stimulera en diskussion om PDA-förordningens ändamålsenlighet och effektivitet när det gäller att möta EU:s nuvarande och framtida säkerhetsbehov.

Regeringens faktapromemoria

I regeringens faktapromemoria framhålls att exportkontrollsystemets befintliga ansvarsfördelning mellan medlemsstaterna och EU fungerar väl, men regeringen välkomnar mer samarbete och samordning av exportkontrollen i EU, särskilt medlemsstaternas nationella exportkontrollåtgärder. Utrymme måste dock fortsättningsvis lämnas åt medlemsstaterna att göra sina egna säkerhetspolitiska bedömningar och kunna införa nationella exportkontrollåtgärder som är nödvändiga utifrån medlemsstaternas säkerhetsperspektiv. Sverige och EU bör fortsätta att sträva efter så globala och enhetliga regler som möjligt för att främja en effektiv exportkontroll och lika villkor för industrin. Kommissionens förslags eventuella påverkan på de multilaterala exportkontrollregimernas ställning bör nog analyseras. Regeringen delar inte kommissionens bedömning att utvärderingen av PDA-förordningen bör tidigareläggas. Arbetet i EU bör i första hand inriktas på att utnyttja de verktyg som redan finns.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att det i nuläget finns en existerande ändamålsenlig och effektiv ordning av den s.k. PDA-förordningen. Utskottet konstaterar att den befintliga ansvarsfördelningen mellan medlemsstater och EU fungerar väl men välkomnar, likt regeringen, förslaget om mer samarbete och samordning av exportkontrollen i EU. Vidare konstateras att nationellt handlingsutrymme är viktigt, inte minst av säkerhetspolitiska skäl. Utskottet delar regeringens bedömning att det inte är nödvändigt att tidigarelägga utvärderingen av PDA-förordningen eftersom den för närvarande är föremål för genomförande.

Utskottet föreslår därmed att riksdagen lägger utlåtandet till handlingarna.

Reservation

Vitbok om exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden – motiveringen (V, MP)

av Håkan Svenneling (V) och Jacob Risberg (MP).

Ställningstagande

Vi delar utrikesutskottets ställningstagande med undantag av bedömningen av en tidigareläggning av utvärderingen av PDA-förordningen.

Vi delar EU kommissionens bedömning att utvärderingen av PDA-förordningen bör tidigareläggas till första kvartalet 2025 med anledning av de omvärldsförändringar, särskilt Rysslands angreppskrig på Ukraina, som skett sedan förordningen trädde i kraft 2021.

BILAGA

Förteckning över granskade dokument

Vitbok om exportkontroller (COM(2024)25).